

УДК 371.315.6:51

А. М. Зельницький,

кандидат педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник центру
воєнно-стратегічних дослідженьНаціонального університету оборони України
імені Івана Черняховського, полковник запасу

Теоретико-методологічні засади гарантування якості вищої військової освіти у вимірі національної безпеки України

У статті представлено теоретико-методологічні засади гарантування якості вищої військової освіти – складної, цілеспрямованої, динамічної системи теоретичних знань про педагогічний феномен поняття «гарантування» у його органічному зв'язку з поняттям «забезпечення». Здійснено аналіз і розкрито сутність, зміст, особливості, дефінітивні межі цих понять, а також технологію оперування ними в умовах функціонування сучасної системи військової освіти і перспектив її подальшого розвитку в контексті національної безпеки України.

Ключові слова: національна безпека, якість освіти, гарантування якості освіти, забезпечення якості освіти, компетентність, результати навчання, педагогічні технології.

© А. М. Зельницький, 2018

Проблема якості вищої військової освіти постає як одна з пріоритетних проблем військової педагогіки. Її актуальність зумовлена низкою чинників, зокрема:

- потребою оперативного реагування системи військової освіти на докорінні зміни в зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі держави і необхідністю подальшого динамічного розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісних зі структурами країн – членів НАТО;
- необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських та євроатлантичних освітніх стандартів;
- потребою забезпечення якісно нового рівня підготовки здобувачів вищої військової освіти, підвищення рівня їхньої практичної підготовленості до виконання функціональних обов'язків в умовах мирного і воєнного часу;
- необхідністю перегляду чинних концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток і розроблення нових сучасних концепцій;
- недовістю системи відповідальності вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) за якість підготовки військових фахівців, її забезпечення та гарантування;
- недостатнім рівнем упровадження в педагогічну практику основ професіографічного, компетентнісного та кваліметричного підходів;
- повільним упровадження в освітній процес сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій і методик тощо.

Серед перелічених чинників на окрему увагу заслуговує проблема гарантування якості вищої військової освіти, яка на сьогодні є однією з актуальних, проте не знайшла свого належного розв'язання в педагогічній теорії та практиці вищої військової школи.

Метою статті є розроблення теоретико-методологічних засад гарантування якості вищої військової освіти в контексті національної безпеки України з урахуванням вітчизняного досвіду і досвіду країн – членів НАТО.

Аналіз поточної ситуації. Загальним проблемам якості вищої освіти присвячені наукові праці вітчизняних учених-педагогів та психологів В. П. Андрущенка, І. І. Бабина, О. Ф. Євсюкова, В. І. Лугового, О. В. Овчарука, В. Т. Циби та ін.; стосовно вищої військової освіти – наукові праці А. О. Вітченка, В. І. Осьодла, С. М. Салкуцана, В. І. Свистун, В. М. Телелима, В. В. Ягупова, де розглядаються теоретичні й методологічні засади якості освіти на основі застосування компетентнісного підходу, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій і сучасних методів моніторингу результатів навчання у вищій військовій школі. Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів, а також учених у сфері національної безпеки: В. І. Абрамова, Г. П. Ситника, В. Ф. Смолянюка та ін., значною мірою сприяв

виробленню наукових підходів до забезпечення і гарантування якості підготовки слухачів (курсантів) закладів вищої військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Військова освіта є специфічною складовою загальнодержавної системи освіти України. З неї розпочинається професіоналізація та нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України, що суттєво впливає на зміцнення обороноздатності держави, забезпечення захищеності від реальних та потенційних загроз її державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу та іншим національним інтересам України [1; 2].

Військова освіта має відповідати сучасним вимогам щодо якості як її головного сенсу. Якісна військова освіта, високий рівень фахової підготовки військових фахівців суттєво впливають на підтримання військових частин та підрозділів у стані постійної бойової готовності; сприяють оперативному реагуванню на нові виклики, які постають нині перед державою, Збройними Силами України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, правоохоронними та розвідувальними органами, силами цивільного захисту, і є одним з пріоритетів забезпечення національної безпеки України.

Поняття «якість військової освіти» містить три основні складові – якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму та якість результату освіти. Зазначене поняття характеризується багатовимірністю: теоретико-методологічною та методичною, соціально-політичною, фінансово-економічною, морально-психологічною, матеріально-технічною, світоглядною тощо, і передбачає розроблення та впровадження державної політики у сферу військової освіти. Це стосується передусім постійного вдосконалення нормативно-правової бази, створення оптимальної системи військової освіти, її інтеграції в загальнодержавний і європейський освітні простори, впровадження інших заходів, безпосередньо спрямованих на всебічне забезпечення освітньої діяльності закладів військової освіти, на особистість військовослужбовця, підвищення його соціального статусу, престижності військової служби, на забезпечення і гарантування якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ.

Розв'язання зазначених проблем у сфері науки й освіти має ґрунтуватися на певних методологічних принципах:

- взаємообумовленої єдності теорії та практики;
- об'єктивності, що потребує врахування всіх факторів, які характеризують те чи інше явище;
- конкретності, що вказує на суттєві сторони й закономірності об'єктивних процесів, конкретні підходи до їх оцінювання;
- розвитку, що полягає у формуванні наукового знання з відображенням суперечностей, кількісних та якісних змін об'єкта пізнання;
- закономірності, що потребує обумовленості явищ із урахуванням відносин та зв'язків між ними;

- цілеспрямованості, що передбачає прагнення до певної мети, підпорядкованість їй дій, думок, де ступінь досягнення мети власне й визначає заздалегідь спроектований результат [3; 4].

Разом з тим, будь-яке теоретичне дослідження потребує опису, аналізу й уточнення понятійного апарату конкретної галузі науки, тобто термінів і понять, що їх визначають. Як зауважував відомий німецький воєнний теоретик Карл фон Клаузевіц, «перша задача кожної теорії – це привести до ладу непевні й надзвичайно сплутані поняття й уявлення, і лише домовившись стосовно назв і понять, можна сподіватися ясно й легко досягти успіху в розгляді питань і при цьому бути впевненим, що перебуваєш із читачем на одній і тій самій точці зору» [5, с. 39].

У контексті даного дослідження ключовим поняттям виступає «якість».

Філософську категорію «якість» та її взаємозв'язок з категорією «кількість» ґрунтовно проаналізував Аристотель у своїх працях «Категорії» й «Топік». Значну увагу розкриттю сутності поняття «якість» приділив Кант у своїй головній праці «Критика чистого розуму». Гегель, досліджуючи якість, акцентував увагу на її властивостях, які є суттю прояву якості в конкретній системі взаємодій чи відносин. На думку видатного німецького філософа, «будучи внутрішньо обумовленими якістю, властивості відкривають можливості її пізнання і “межі” як феномена диференційованості якості від інших якостей» [6, с. 312]. За два минулі століття гегелівська концепція якості не зазнала суттєвих змін і знайшла своє підтвердження в сучасних поглядах на сутність і зміст цього феномена. Так, у міжнародному стандарті якості ISO:9000 (International Organization for Standardization – Міжнародна організація зі стандартизації) це поняття представлене як ступінь відповідності сукупності притаманних характеристик об'єкта визначеним вимогам [7]. Тобто спільним у розумінні даної філософської категорії є сукупність властивостей об'єкта і ступінь їхньої відповідності певним вимогам. Зазначений підхід до тлумачення категорії «якість» може бути цілком застосований у сфері освіти, бо освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість.

У Законі України «Про освіту» поняття «якість» розглядається у двох аспектах [8]:

- якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти;
- якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти й відповідає вимогам, установленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Що стосується поняття «забезпечення якості», то воно законодавчо не визначене, а систему забезпечення якості в освітній сфері представлено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» такими структурними складниками [8; 9]:

- система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);
- системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;
- система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості охоплює:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти і кваліфікації;
- забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти, інших процедур і заходів.

Тобто йдеться про сутність і зміст складників процесу забезпечення якості освіти [англ. *quality assurance education*], що цілком відповідає стратегічному курсу України на приведення її вищої освіти у відповідність до європейських, а військової – до євроатлантичних стандартів.

У 2000 р. у Гельсінкі країнами – учасниками Болонської угоди (включно з Україною), була заснована Європейська асоціація забезпечення (гарантування) якості вищої освіти (European Network for Quality Assurance in Higher Education) – некомерційна організація, яка здійснює незалежний контроль якості освіти й освітньої діяльності навчальних закладів.

Довідково: поняття «Assurance» перекладається з англійської і як «забезпечення», і як «гарантування»; аналогічно, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «забезпечувати» витлумачене як «створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось» [10, с. 281]. У 2004 р. слово «Network» у назві було змінено на Association (англ. European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA).

Відповідно до рекомендацій ENQA всі національні системи гарантії якості мають містити:

- визначення відповідальності органів та навчальних закладів за якість освіти;
- оцінювання програм закладів, яке передбачає внутрішній контроль, зовнішню перевірку, участь здобувачів вищої освіти й публікацію результатів;
- систему акредитації, сертифікації або подібні процедури;
- міжнародну участь, співпрацю та створення спілок.

На європейському рівні на ENQA та її членів покладаються також розроблення й узгодження стандартів, процедур і рекомендацій з питань гарантії якості, в яких, згідно з принципами автономії навчальних закладів, відповідальність за якість вищої освіти покладена передусім на кожний окремий навчальний заклад.

У вітчизняній законодавчій базі термін «гарантування якості освіти» вперше з'явився в Законі України «Про освіту» (Розділ V – Забезпечення якості освіти) [8]. Тобто через 17 років після створення ENQA – без жодних коментарів щодо сутності, структури й механізмів впровадження цієї категорії в педагогічну практику вищої школи. При цьому поняття «гарантування» введене як одна із чотирьох задекларованих у зазначеному Законі цілей (стаття 41 розділу V) щодо процесу розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «гарантія» визначене як порука в чомусь, передбачені законом чи угодою (домовленістю) зобов'язання, за якими юридична чи фізична особа відповідає за виконання певної угоди [10, с. 173]. Адапуємо поняття «забезпечення» і «гарантування» до особливостей функціонування системи вищої військової освіти. «Забезпечення» в межах цієї системи виступає як процес створення необхідних умов для досягнення визначених цілей освіти, а «гарантування» (гарантія) – як порука ВВНЗ за якість освіти й відповідальність за досягнення здобувачами вищої військової освіти певних результатів навчання. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» результат навчання – це «сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти» [9]. Отже, гарантія якості вищої військової освіти в контексті результатів навчання – це порука та відповідальність ВВНЗ за виконання зобов'язань з підготовки слухачів (курсантів) зі ступенем сформованості визначених компетентностей у кожного з них не нижче встановленого рівня.

Проте й до сьогодні тривають дискусії навколо того, чи повинен заклад вищої військової освіти гарантувати якість освіти? На нашу думку, напрям та сенс подібних теоретичних дискусій потрібно змістити в інше річище й відповісти на низку нагальних запитань: У чому феномен гарантування якості освіти? Чи розроблено теоретико-методологічні й методичні засади гарантування якості освіти? Якщо ні, то хто їх має розробити? Чи є

гарантія якості освіти виключно результатом процесу її забезпечення і як цей результат оцінювати? Як має бути організована система гарантування якості освіти в педагогічній практиці ВВНЗ? Як і ким процес гарантування якості освіти повинен забезпечуватися і яка відповідальність суб'єктів освітньої діяльності за досягнуті результати освіти тощо? Адже відповідальність, як свідчить відомий вислів, має своє прізвище.

Беззаперечно, що суспільство та держава не можуть дозволити собі готувати (за державний кошт) некомпетентних, непрофесійних, недоучених офіцерів, бо на них покладається важлива місія щодо захисту Батьківщини. До того ж командир (начальник) особисто відповідає перед державою за бойову та мобілізаційну готовність довіреної йому військової частини, корабля (підрозділу); за забезпечення охорони державної таємниці; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу; за внутрішній порядок, стан і збереження озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, пального і матеріальних засобів; за всебічне забезпечення військової частини, корабля (підрозділ); за додержання принципів соціальної справедливості. Командир (начальник) відповідно до посади, яку він займає, повинен діяти самостійно й вимагати від підлеглих виконання вимог Конституції України, законів України, статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів [11]. Тобто командир (начальник) повинен бути компетентною посадовою особою в межах виконання своїх функціональних обов'язків.

Некомпетентний командир у бойових умовах – це, як мінімум, невиконання бойової задачі й великі безповоротні втрати, а декілька сотень некомпетентних командирів – це загроза національній безпеці України, що неприпустимо. Тому ВВНЗ повинні бути гарантом якості освіти й повною мірою нести відповідальність за якість підготовки військових фахівців. Тож нагальною постає проблема формування у слухачів (курсантів) відповідних компетентностей, інших професійно важливих якостей на рівні, що дає їм змогу успішно здійснювати професійну діяльність.

У Законі України «Про вищу освіту» компетентність розглядається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [9]. Компетентність стосовно здобувача вищої військової освіти несе в собі певні особливості і, на нашу думку, являє собою інтегральний показник якості його підготовки як доведена ним здатність і готовність до виконання функціональних обов'язків на посаді за призначенням у військах (силах) в умовах мирного і воєнного часу на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та вмінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до стандартів освіти [12–14]. Тут слід зауважити, що не

стільки результати академічних знань визначають компетентність, як здатність і готовність їх творчо застосовувати в змінюваних, у тому числі екстремальних, умовах. При цьому під поняттям «здатність» розуміємо властивість індивіда, який може, вміє здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином [10, с. 360], а «готовність» («готовий») – стан індивіда, який набув досвіду, досяг високої майстерності, підготувався до чого-небудь [10, с. 194]. У наведеному визначенні варто проаналізувати словосполучення «доведена здатність» і дати відповідь на запитання – кому має довести цю здатність здобувач освіти? Безумовно – викладачеві, контролюючим особам, колегам. А головне – собі. Слухач (курсант) із першого дня навчання має бути вмотивованим на рефлексію, самоаналіз діяльності та самовдосконалення, без чого він не зможе стати активним суб'єктом навчання, а залишиться лише пасивним споживачем наданої інформації.

За такого підходу висувуються певні вимоги до компетентностей, а саме [12–15]:

- компетентності мають формулюватися просто та однозначно розумітися всіма зацікавленими особами (замовниками, здобувачами, викладачами, управлінцями);
- компетентності повинні бути діагностичними, і для їхнього діагностування може використовуватися кваліметричний інструментарій (або розроблений набір вимірювальних засобів), що дає можливість об'єктивно оцінювати й вимірювати ступінь сформованості компетентностей у вигляді кількісної оцінки [16; 17];
- стиль і термінологія формулювань компетентностей повинні бути зорієнтовані на кінцевий результат (наприклад: «здатний», «готовий», «володіє» тощо);
- варто розділяти компетентності на ті, що повинні бути сформовані в процесі навчання, й ті, на формування яких має бути спрямована вся система виховання та навчання людини;
- набір компетентностей має бути мінімізований за ознаками достатності досягнення цілей освіти й завдань професійної діяльності, де не повинно бути надуманих компетентностей, які не спонукають здобувача освіти до активного оволодіння ними і які неможливо ані оцінити, ані виміряти наявним інструментарієм [18].

Важливим компонентом функціональної системи гарантування якості освіти у ВВНЗ є компетентнісна модель випускника [13].

Подібна модель у найзагальнішому вигляді, з урахуванням того, що на сьогодні в педагогіці єдиної класифікації компетентностей немає, може бути представлена відповідною ієрархічною структурою. Наприклад, вершина ієрархії – інтегральний показник – є власне інтегральною компетентністю випускника, яка розгалужується на два основні компоненти – ключові компетентності та професійні компетентності. Ключові компетентності містять три складники: соціально-особистісні, загальнонаукові та інструментальні, а професійні – два: загально-професійні та спеціалізовано-професійні компетентності (табл. 1).

Таблиця 1
Узагальнена компетентнісна модель слухача (курсанта)

Інтегральний показник	Показники першого рівня ієрархії	Показники другого рівня ієрархії
Інтегральна компетентність	1. Ключові компетентності	1.1. Соціально-особистісні компетентності
		1.2. Загальнонаукові компетентності
		1.3. Інструментальні компетентності
	2. Професійні компетентності	2.1. Загально-професійні компетентності
		2.2. Спеціалізовано-професійні компетентності

Подальше розгалуження компетентностей здійснюється на певних ієрархічних рівнях до такого стану їх декомпозиції, де кожний із представлених складників набуває статусу критерію, прояв якого можна оцінити й виміряти із застосуванням прийнятих у педагогічній практиці засобів діагностики якості з урахуванням коефіцієнтів вагомості кожного з критеріїв.

Наприклад, одним із критеріїв загальнонаукової компетентності є здатність здобувача творчо застосовувати базові знання розділів фундаментальної та прикладної математики, фізики, хімії тощо при вирішенні специфічних завдань професійної діяльності. Тобто йдеться про вибір оптимального шляху освіти – від завдань і функцій професійної діяльності до критеріїв їх оцінювання, до побудови цілісного освітнього процесу, розроблення освітніх програм та відповідних індивідуальних траєкторій навчання.

З компетентнісною моделлю випускника мають бути ознайомлені всі вступники одразу після їх зарахування до ВВНЗ, щоб цілком свідомо рухатися до досягнення кінцевого результату. Визначення рівня сформованості компетентностей передбачає застосування різних форм контролю освітньої діяльності та оцінювання досягнутих результатів навчання, що базуються на певних принципах, основними серед яких є адекватність цілям і завданням навчання, відповідність змісту і форм контролю службовому призначенню військових фахівців, об'єктивність, індивідуальність, усебічність, системність і систематичність тощо. Чим ретельніше розроблений процес оцінювання, чим об'єктивнішою й точнішою є оцінка, тим успішнішим може бути управління якістю освіти. При цьому основну увагу слід приділяти застосуванню принципу валідності, що характеризується такими чинниками:

- повнотою та відповідністю застосованого інструментарію сутності об'єктів дослідження, тобто наскільки добре цей інструментарій визначає те, для чого він призначений (стандартизовані методики, кваліметричні методи вимірювання, еталонні показники та критерії тощо);
- чіткістю критеріїв вимірювання та оцінювання якості;

- можливістю підтвердити результати, отримані різними способами контролю [16; 17, с. 125–126].

Подібний підхід дає можливість співвіднести результати навчання, рівень сформованості кожної з компетентностей із заздалегідь визначеним еталоном, стандартом; спрогнозувати подальший розвиток освітнього процесу та своєчасно вплинути на його якість. Такий мінімальний рівень може, наприклад, сягати 60%. Це – 0,6 від еталонного показника – 1,0, що відповідає оцінці «5» або 100% у системі ЄКТС (Європейська кредитно-трансферна система). У наведеному прикладі, як бачимо, кількісний показник ступеня сформованості компетентності становить 60% (відхилення від еталону – 40%). Багато це чи цілком прийнятно? Та й узагалі, яким повинен бути допустимий поріг рівня сформованості кожної з компетентностей слухача (курсанта), перетин якого ставить під сумнів подальше його навчання? (Довідково: у військовій академії Вест-Пойнт, США до 30% курсантів відраховуються через неуспішність).

Обґрунтовану відповідь на подібне запитання щодо згаданого порогового значення має дати кожний із ВВНЗ, попередньо узгодивши такий поріг із замовником. При цьому слід спиратися на надані Законом України «Про вищу освіту» права щодо автономії вищого навчального закладу, а саме самостійності, незалежності й відповідальності у прийнятті рішень стосовно організації освітнього процесу та внутрішнього управління закладом освіти. Як свідчить європейський досвід [19], показника «відмінно» за результатами навчання (це 90–100% від еталону) досягають переважно до 10% усіх здобувачів освіти; показника «добре» (75–89% від еталону) – приблизно 55%, показника «задовільно» (60–74% від еталону) – приблизно 35% усіх здобувачів освіти. Отже, гарантування якості вищої військової освіти допускає певне відхилення від еталону якості, виходячи з об'єктивних та суб'єктивних чинників, у тому числі щодо реальних можливостей з ефективного забезпечення якості освіти. Проте військова освіта не закінчується випуском із ВВНЗ слухача (курсанта); вона триває протягом усієї служби у військах (силах). Випускник, при відповідній мотивації, може набути необхідного практичного досвіду (особливо це стосується бойового застосування сучасних зразків озброєння і військової техніки) упродовж кількох місяців після призначення на посаду. Разом з тим, основна відповідальність за якість підготовки слухачів (курсантів) покладається на ВВНЗ, який повинен виступати гарантом якості освіти.

Висновки

1. Якість вищої військової освіти має розглядатися у контексті національної безпеки України на основі використання сучасної нормативно-правової бази, де на Збройні Сили України покладається важлива функція щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності. Вищий військовий навчальний заклад як юридична особа у структурі Збройних Сил

України повинен бути гарантом якості вищої військової освіти й нести відповідальність за її результати.

2. Гарантування якості вищої військової освіти слід розуміти як поруку та відповідальність ВВНЗ за виконання зобов'язань з підготовки слухачів (курсантів) зі ступенем сформованості визначених компетентностей у кожного з них не нижче за встановлений рівень, де компетентність здобувача вищої військової освіти являє собою інтегральний показник якості його підготовки як доведена ним здатність і готовність до виконання функціональних обов'язків на посаді за призначенням у військах (силах) в умовах мирного і воєнного часу на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до стандартів освіти.

3. Окремі компетентності здобувача вищої військової освіти в межах інтегральної компетентності доцільно представляти певною ієрархічною структурою. Зміст кожної з компетентностей має формулюватися просто та однозначно розумітися всіма зацікавленими особами (замовниками, здобувачами, викладачами, управлінцями). Стиль і термінологія формулювань компетентностей мають бути зорієнтованими на кінцевий результат («здатний», «готовий», «володіє» тощо). Набір компетентностей повинен бути мінімізованим за ознаками достатності досягнення цілей освіти й завдань професійної діяльності.

4. Компетентності мають бути діагностичними. Оцінювання рівня їх сформованості слід здійснювати із застосуванням певних принципів, основними серед яких є: адекватність цілям і завданням навчання, відповідність змісту і форм контролю службовому призначенню військових фахівців, об'єктивність, індивідуальність, усебічність, системність і систематичність тощо. Подібний підхід дає змогу співвіднести результати навчання, рівень сформованості кожної з компетентностей із заздалегідь визначеним еталоном, стандартом; спрогнозувати подальший розвиток освітнього процесу та своєчасно вплинути на його якість.

Перспективи подальших досліджень. Актуальним науковим завданням постає розроблення цілісної концепції гарантування якості вищої військової освіти та підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України з визначеним рівнем сформованості передбачених компетентностей.

Перелік літератури

- Воєнна доктрина України / Указ Президента України № 555/2015 від 24 вересня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»».
- Глобальна та національна безпека : підручник / [В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянюк]; за заг. ред. Г. П. Ситника. – К. : НАДУ, 2016. – 784 с.
- Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть (за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН

України 23 листопада 2000 р.) // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 5–13.

- Крушельницька О. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / О. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 189 с.
- Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц. – М. : Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 864 с.
- Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Минск : Изд. В. М. Скакун, 1988. – 896 с.
- Международный стандарт ISO:9000. Системы менеджмента качества – Основные положения и словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-\(rus\).pdf](http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-(rus).pdf).
- Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380.
- Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
- Статуту Збройних Сил України (Статут внутрішньої служби Збройних Сил України) : затверджений Законом України № 548-XIV від 24 березня 1999 р. – С. 19.
- Євсюков О. Ф. Проблема професійної компетентності майбутніх офіцерів / О. Ф. Євсюков // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. – К.; Запоріжжя : Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2006. – Вип. 38. – С. 445–449.
- Зельницький А. М. Компетентнісна модель випускника ВВНЗ – складова системи підготовки військових фахівців / А. М. Зельницький, П. І. Удовенко, Р. М. Серветник // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3 (11). – С. 21–26.
- Ягунов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягунов, В. І. Свистун [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.libray.ukma.kiev.ua/e-lib/nz/nzv71_2007_pedagog/01_yagurov-w.pdf.
- Вітченко А. О., Осьодло В. І., Салкуцян С. М. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. проф. В. М. Телелима. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2016. – 272 с.
- Зельницький А. М. Педагогічні основи комплексних кількісних оцінок у навчально-виховному процесі ВВНЗ Збройних Сил України / А. М. Зельницький. – К. : МОУ, 1993. – 71 с.
- Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України : наук.-метод. посіб. / А. М. Зельницький, О. А. Заболотний, Ю. І. Приходько та ін.; за заг. ред. І. В. Толока. – Харків : ХНУПС, 2017. – 120 с.
- Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах / А. М. Зельницький // Вісник Черкаського університету. – Серія: пед. науки. – Черкаси, 2017. – № 6. – С. 71–83.
- Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS з національною системою оцінки [Електронний ресурс] – Режим доступа : <https://abiturients.info/uk/poleznoe/tablica-sootvetstviya-shkaly-ocenivaniya-ects-s-nacionalnoy-sistemoy-ocenki>.